

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดทำโครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตรขึ้นในปี 2542 เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนา และให้เกษตรกรได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อเป็นศูนย์บริการแลกเปลี่ยนเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมการทดสอบเทคโนโลยีในชุมชน การสาธิตต้นแบบเชิงผสมผสาน กิจกรรมการเกษตรและสาธิตนำร่องเชิงการผลิตทางการเกษตรเฉพาะด้าน พร้อมทั้งสร้างชุมชนเครือข่ายพัฒนาการเกษตร สามารถนำไปปรับใช้ในไร่นาได้อย่างเหมาะสม อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรที่มีการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานระหว่าง รัฐ องค์กร แกนนำกลุ่มอาชีพและหน่วยงานต่าง ๆ แบบบูรณาการและสอดคล้องกัน ทำให้ศักยภาพของชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย 7 อำเภอ ได้มีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลครบทุกตำบล จำนวน 45 ศูนย์ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการกำหนดกิจกรรม และการจัดกิจกรรมของแต่ละส่วนราชการ ลงสู่เป้าหมายพื้นที่เดียวกัน ทั้งนี้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลก็จะมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการกำหนดแผนการพัฒนาพื้นที่ด้วยตนเอง ซึ่งจะตรงกับความต้องการของชุมชนเกิดการพัฒนาในอาชีพครบทุกด้าน ผลักดันให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งยังเป็นการปรับปรุงระบบและงานส่งเสริมการเกษตร ที่ต้องการการพัฒนา ปรับปรุง อย่างต่อเนื่องตามสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยมีเกษตรกรตำบลหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ปฏิบัติภารกิจหลักในการดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยี การจัดทำข้อมูล การเตือนภัย และการให้บริการประชาชน และมีคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ประกอบด้วย ตัวแทนของชุมชน ตัวแทนกลุ่มจากสาขาอาชีพต่างๆ ตัวแทนองค์กรบริหารส่วนตำบล และตัวแทนหมู่บ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบตำบลทำหน้าที่เป็นเลขานุการ การดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำ

ตำบลจะประสบความสำเร็จมากน้อยเท่าไร องค์ประกอบเหล่านี้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และมีความสัมพันธ์กันในการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้ประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรที่ผ่านมา พบว่า มีปัญหาด้านความพร้อมของเทคโนโลยีการเกษตร คือ การถ่ายทอดเทคโนโลยีในหลายๆศูนย์ ยังไม่ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีกระบวนการดำเนินงานและวิธีพัฒนาแบบ “บนสู่ล่าง” (top-down) เพราะไม่คำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเท่าใดนัก เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ยังไม่เข้าใจขั้นตอนและกระบวนการทำงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน ประกอบกับเกษตรกรในพื้นที่ยังไม่ให้ความสำคัญกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมากนัก รวมทั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหรือเกษตรตำบลยังขาดความคล่องตัวในการประสานงานกับหน่วยราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเป็นลักษณะของการที่ผู้ปฏิบัติรายงานผลมากกว่าการติดตามประเมินผลอย่างจริงจัง จึงไม่อาจแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีฯส่วนใหญ่ ยังไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้นำและองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเท่าที่ควร เนื่องจากคณะกรรมการศูนย์ฯ ให้ความสำคัญการมีส่วนร่วม และการกระตุ้นผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะมีส่วนร่วมน้อยเกินไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่า จึงเห็นสมควรที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยศึกษาเฉพาะศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นต้นแบบในการวิจัยสำหรับการอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดอื่นต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ในอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในประเด็นดังต่อไปนี้คือ

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอด เทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

2.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ ฯ ของคณะกรรมการบริหาร ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

2.3 เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ ฯ ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

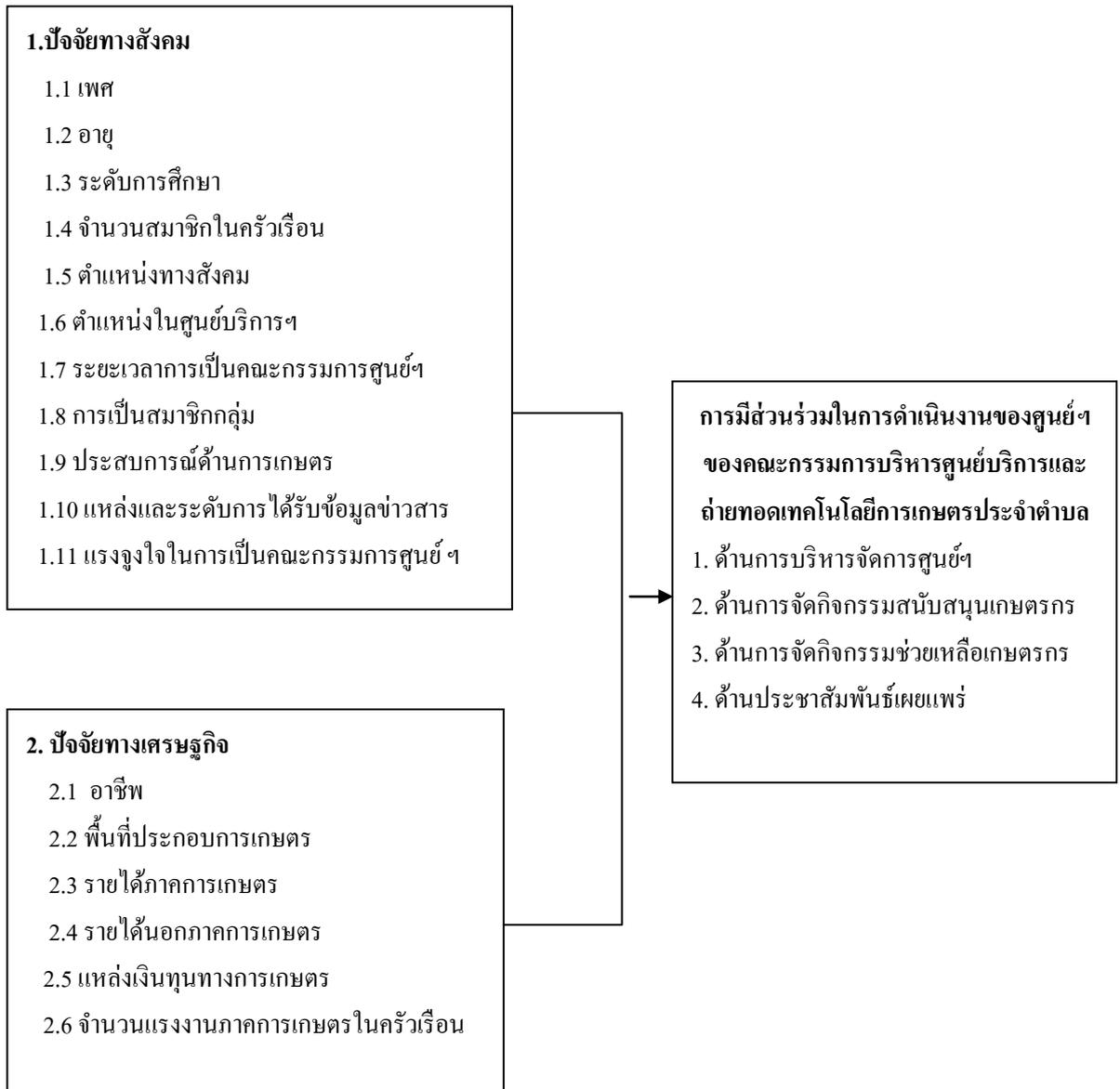
การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยจำแนกปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

3.1 ปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาขั้นสูงสุด จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน ประสบการณ์ด้านการเกษตร ระยะเวลาการเป็นกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ตำแหน่งในศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบล การมีตำแหน่งทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่ม แหล่งและระดับการได้รับข้อมูลข่าวสาร และแรงจูงใจในการเป็นกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนแรงงานด้านการเกษตรในครัวเรือน พื้นที่ประกอบการเกษตร พื้นที่อยู่อาศัย รายได้ภาคการเกษตร รายได้นอกภาคการเกษตรและแหล่งเงินทุนทางการเกษตร

การศึกษาการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนเกษตรกร ด้านการจัดกิจกรรมช่วยเหลือเกษตรกร และด้าน ประชาสัมพันธ์เผยแพร่

โดยสรุปเป็นแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตของการวิจัย เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการศูนย์ฯ ที่ดำรงตำแหน่งเฉพาะช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล ของอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ 7 ตำบล จำนวน 114 คน การเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2553

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง สถานที่ที่ได้รับการปรับปรุงหรือพัฒนาให้เหมาะสมเพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง และมีกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง เกษตรผสมผสาน และอื่น ๆ แบบเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว (one stop service) ซึ่งมีชื่อย่อว่า “ศบคต.” ในการวิจัยนี้จะใช้คำว่า “ศูนย์บริการ ฯ” และ “ศูนย์ ฯ”

5.2 คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง ผู้นำชุมชนที่ประกอบด้วยคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครเกษตรกร ผู้แทนหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) จำนวน 15 คน ในที่นี้ไม่รวมเลขานุการคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ซึ่งหมายถึง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำสำนักงานเกษตรอำเภอ ได้แก่ เจ้าพนักงานการเกษตร และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

5.3 การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเข้าร่วมใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนเกษตรกร ด้านการจัดกิจกรรมช่วยเหลือเกษตรกร และด้านประชาสัมพันธ์เผยแพร่

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล และสามารถขยายผลสู่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

6.2 นำไปวางแผนแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล